

Opinievorming rond de Onderwijsbeleidbrief

Samenvattend verslag van een kwalitatief en kwantitatief opinieonderzoek onder:
ouders van leerlingen
leerlingen
leerkrachten en directieleden uit het basisonderwijs
leerkrachten uit het voortgezet onderwijs

Rijksvoorlichtingsdienst/DTC
Afdeling Communicatieonderzoek
Drs. F.R. Zimbile

Den Haag/Maart 2001

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen
P0514

1 Inleiding

In de afgelopen periode heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW) in samenwerking met de Rijksvoorlichtingsdienst/DTC (RVD/DTC) onderzoek laten uitvoeren naar opinievorming rond de hoofdthema's uit de Onderwijsbeleidbrief. De Onderwijsbeleidbrief richt zich op de toekomst van het basis en voortgezet onderwijs in Nederland. De volgende thema's zijn door het ministerie van OCenW uitgewerkt:

Thema 1: Gelijke kansen in het onderwijs

Thema 2: Kwaliteit waarborgen

Thema 3: Financieringsbronnen van het onderwijs

Thema 4: Prioriteitstelling van investeringen in het onderwijs

Thema 5: Vrijheid voor scholen

Thema 6: Ruimte voor eigen personeelsbeleid van scholen

Thema 7: Stimuleren mobiliteit

Thema 8: Innovatief en vooruitstrevend onderwijs

Thema 9: Krachtig management bevorderen

Thema 10: Leren op alle leeftijden (niet behandeld)

Het onderzoeksproject naar opinievorming rond bovenstaande thema's is in twee fases uitgevoerd. De eerste fase bestond uit een kwalitatief verkennende onderzoek¹ en is uitgevoerd door marktonderzoeksbureau UMC. Doel van deze fase van het onderzoeksproject was tweeledig:

“Het verkrijgen van inzicht bij verschillende doelgroepen in kennis en houding ten aanzien van de hoofdthema's uit de Onderwijsbeleidbrief.”

“Het verkrijgen van input voor de ontwikkeling en opzet van een kwantitatief onderzoek onder de verschillende doelgroepen.”

In totaal zijn negen groepsdiscussies in Amsterdam, Rotterdam en Arnhem uitgevoerd met de volgende doelgroepen:

- Ouders van leerlingen uit het basisonderwijs en voortgezet onderwijs (zowel vmbo als havo/vwo);
- Leerlingen uit het voortgezet onderwijs (één groep leerlingen havo/vwo);
- Leraren en directieleden uit het basisonderwijs;
- Leraren uit het voortgezet onderwijs.

¹ 'Verkendend kwalitatief onderzoek t.b.v. het publieke onderwijsdebat'. UMC, Arnhem 2001.

Om te achterhalen in welke mate de in de eerste fase geïnventariseerde meningen zich in de samenleving voordoen, is aansluitend een kwantitatief onderzoek uitgevoerd door onderzoeksbureau Intomart². De volgende doelgroepen zijn in de tweede fase van het onderzoeksproject ondervraagd:

- Algemeen publiek;
- Ouders van leerlingen uit het basisonderwijs;
- Ouders van leerlingen uit het voortgezet onderwijs (zowel vmbo als havo/vwo);
- Leerkrachten uit het basisonderwijs;
- Leerkrachten uit het voortgezet onderwijs.

Deze notitie presenteert de belangrijkste resultaten van beide onderzoeken in onderlinge samenhang. Voordat we de belangrijkste conclusies over de onderwijsthema's aan de orde stellen, schetsen we eerst voor de verschillende doelgroepen de belangrijkste referentiekaders. Deze kaders zijn waardevol om de reacties van de verschillende actoren in het onderwijs op de thema's en de standpunten van de bewindslieden te kunnen interpreteren. De referentiekaders kunnen op uiteenlopende manieren tot stand komen. De mate van betrokkenheid bij het onderwijs, persoonlijke ervaringen en de beoordeling van de huidige situatie in het onderwijs spelen daarbij een belangrijke rol.

² *'Publieksdebat thema's Onderwijsbeleidbrief'*. Intomart, Hilversum 2001.

2 Referentiekaders van ouders en algemeen publiek

2.1 Betrokkenheid bij het onderwijs

In hoeverre zijn het algemeen publiek en ouders van leerlingen uit het basis- en voortgezet onderwijs betrokken bij het onderwijs in Nederland? Als onderscheid wordt gemaakt naar *betrokkenheid bij het onderwijs in het algemeen* en *betrokkenheid bij de school van het eigen kind* ontstaat het volgende beeld.

Tabel 1: Betrokkenheid bij het onderwijs in het algemeen

	Ouders BO	Ouders VO	Algemeen Publiek	Totaal
Steekproefomvang	252	250	250	752
Hoog	17%	38%	12%	22%
Gemiddeld	65%	53%	52%	57%
Laag	18%	9%	36%	21%

Bij *betrokkenheid bij het onderwijs in het algemeen* gaat het enerzijds om de mate waarin men artikelen over het onderwijs leest. Anderzijds is deze betrokkenheid bepaald op basis van een inschatting van de eigen kennis over ontwikkelingen in het onderwijs en de inhoud van de huidige lesprogramma's in het basis- en voortgezet onderwijs. Ouders met een kind in het voortgezet onderwijs geven aan zich relatief het meest betrokken en op de hoogte te voelen terwijl mensen zonder schoolgaande kinderen aangeven een relatief beperkt inzicht in het onderwijs in Nederland te hebben.

Uit de groepsdiscussies komt echter naar voren dat de kennis over het onderwijs in het algemeen en het onderwijsbeleid in Nederland bij ouders - van zowel kinderen in het basis- als het voortgezet onderwijs - beperkt is. Met name de lager opgeleide ouders zijn nauwelijks in staat om in meer algemene en abstracte termen over het onderwijs(beleid) te spreken. De discussies blijven steken op het niveau van anekdotische verhalen waarin de ervaringen en positie van het eigen kind een centrale plaats innemen.

Als het gaat om *betrokkenheid bij de school van het eigen kind* dan blijkt deze vooral bij ouders van kinderen uit het basisonderwijs relatief hoog te zijn. Zij zijn actiever dan de ouders met kinderen in het voortgezet onderwijs als het gaat om het bezoeken van de school in het kader van ouder-, rapport- en kijkavonden. Daarnaast stellen zij regelmatig vragen over de gang van zaken op school en vindt men zichzelf actiever betrokken bij de school van het eigen kind.

Tabel 2: Betrokkenheid ouders bij de school van het eigen kind

	Ouders BO	Ouders VO	Totaal
Steekproefomvang	252	250	502
Hoog	44%	20%	32%
Gemiddeld	42%	52%	47%
Laag	14%	28%	21%

Met de overstap van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs lijkt de betrokkenheid van ouders af te nemen. Voor deze afname van de ouderlijke betrokkenheid zijn volgens de ouders verschillende redenen te geven.

Nieuwe onderwijsmethoden

Enerzijds heeft deze afname van ouderlijke betrokkenheid te maken met recente methodologische en organisatorische veranderingen op de scholen. In het voortgezet onderwijs zijn in de afgelopen jaren behoorlijk ingrijpende vernieuwingen doorgevoerd zoals de Tweede Fase, het studiehuis en de basisvorming. Deze onderwijssector is daardoor voor veel ouders verder van de eigen onderwijservaringen af komen te staan. Het zelf genoten onderwijs blijkt voor ouders een belangrijk referentiekader om scholen en het onderwijs van hun kind te beoordelen. Door de wijzigingen is de herkenbaarheid van het onderwijs voor de ouders afgenomen en tegelijkertijd de ondoorzichtigheid toegenomen. Met name bij lager opgeleide ouders ontbreken de motivatie en mogelijkheden om zich te verdiepen in de nieuwe onderwijsstructuren.

Schaalvergroting in het onderwijs

Ook de schaalvergroting in het onderwijs heeft volgens de ouders geen positieve invloed op de toegankelijkheid en transparantie van de scholen gehad. Mede hierdoor zijn scholen voor veel ouders minder overzichtelijk geworden. Menig ouder idealiseert daarom de vroegere situatie waarin de scholen en klassen kleiner waren en een klassenleraar aanwezig was. Gevoelsmatig waren leraren destijds makkelijker aanspreekbaar. Door de schaalvergroting hebben ouders het gevoel dat er minder naar hen wordt geluisterd en men ziet zelf geen adequate wijzen om zich te uiten of invloed op de gang van zaken op school uit te oefenen.

Maatregelen gericht op het verkleinen van de scholen blijken zowel bij ouders van leerlingen (zowel basis als voortgezet) als het algemene publiek op grote steun te kunnen rekenen. Ongeveer 85% van deze doelgroepen zou het een (zeer) goede ontwikkeling vinden wanneer scholen weer kleiner worden. Slechts 10% zou de tegengestelde ontwikkeling toejuichen.

Veranderde verhoudingen tussen ouders en kind

Naast de onderwijsvernieuwingen spelen ook veranderende verhoudingen tussen ouders en kind een belangrijke rol bij de waargenomen afnemende ouderlijke betrokkenheid. Kinderen lijken hun ouders steeds minder bij hun schoolzaken te betrekken. Dit beeld komt zowel in de discussies met de ouders als de discussie met de havo/vwo leerlingen naar voren. Leerlingen manifesteren zich nadrukkelijker als managers van hun eigen schoolcarrière. Kenmerken als zelfstandigheid en zelfbewustzijn passen bij deze typologie. Ook in de discussies met de ouders van leerlingen uit het voortgezet onderwijs komt de afnemende invloed van ouders op de schoolcarrière van hun kinderen naar voren.

2.2 Beoordeling kwaliteit van het onderwijs in Nederland

In de ogen van de ouders van leerlingen en het algemeen Nederlandse publiek is het met de kwaliteit van het onderwijs in Nederland in het algemeen redelijk goed gesteld. Dit komt tot uitdrukking in onderstaande rapportcijfers.

Tabel 3: Gemiddelde rapportcijfers voor de kwaliteit van het onderwijs

	Ouders BO	Ouders VO	Algemeen Publiek	Totaal
Steekproefomvang	252	250	250	752
Gemiddeld rapportcijfer voor de kwaliteit van het basisonderwijs	6,9	6,9	6,7	6,8
Gemiddeld rapportcijfer voor de kwaliteit van het voortgezet onderwijs	6,6	6,7	6,7	6,7
Gemiddeld rapportcijfer voor de kwaliteit van het onderwijs op de school van het kind	7,5	7,0	n.v.t.	7,3

De persoonlijke ervaringen met de school van het eigen kind lijken een positieve invloed te hebben op de beoordeling van het onderwijs in meer algemene zin. De waardering voor de school van het eigen kind ligt hoger dan de waardering voor het onderwijs in algemene zin in beide sectoren. Een grote meerderheid van alle ouders (95%) - in beide onderwijssectoren - is van mening dat het eigen kind op een goede school zit. Een ongeveer even groot deel (93%) meent dat het eigen kind het leuk vindt op school.

Rol van de media

In de groepsdiscussies komt naar voren dat de beeldvorming van de kwaliteit van het onderwijs in Nederland (in algemene zin, dus los van de persoonlijke ervaringen) voor een belangrijk deel door berichtgeving in de media wordt ingevuld. Op spontaan niveau refereren ouders vooral aan de problemen die in de afgelopen periode in het nieuws zijn geweest. Het beeld van de kwaliteit van het onderwijs in Nederland dat hieruit naar voren komt, is minder gunstig dan op grond van het gemiddelde rapportcijfer kan worden verwacht. In de media zijn blijkens de reacties van de ouders vooral de hoge werkdruk, het lerarentekort en de daaruit voortkomende lesuitval veelvuldig in het nieuws geweest.

De waargenomen invloed van leerkrachten op de kwaliteit van het onderwijs

Alle ouders ervaren het leraren tekort als nijpend, zeker wanneer dit lesuitval tot gevolg heeft. Het lerarentekort, de hoge werkdruk voor onderwijsgeevenden en een waargenomen gebrek aan motivatie bij sommige leerkrachten hebben volgens de ouders een negatieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs. Voor de nabije toekomst vindt men het wegwerken van de lerarentekorten en het verlagen van de werkdruk op scholen daarom belangrijke en urgente onderwijsmaatregelen.

Kwaliteit van onderwijs is in de perceptie van ouders sterk gekoppeld aan de kwaliteiten van leraren. Andere dimensies waarop men de kwaliteit van het onderwijs zou kunnen beoordelen, kan men op spontaan niveau nauwelijks bedenken. Ook over de eigen rol die men (in de toekomst) zou kunnen spelen bij het waarborgen van de kwaliteit van scholen - in verhouding tot de rol die scholen en de overheid innemen - hebben ouders geen duidelijke denkbeelden.

3. Referentiekaders leraren

3.1 Werkbeleving in het onderwijs

Tevredenheid met het werk in het onderwijs

In hoeverre zijn leerkrachten tevreden met hun werk in het onderwijs? Wanneer onderscheid wordt gemaakt naar algemene tevredenheid met hun baan en tevredenheid over de wijze waarop het onderwijs op hun school is georganiseerd, ontstaat het volgende beeld.

Tabel 4: Oordeel over baan en school

	Leerkrachten BO	Leerkrachten VO	Totaal
steekproefomvang	254	252	506
Gemiddeld rapportcijfer algemene tevredenheid met baan als leerkracht	7,5	7,3	7,4
Gemiddeld rapportcijfer voor de wijze waarop het onderwijs op school wordt georganiseerd	7,4	6,9	7,2

De leraren in Nederland zijn redelijk tevreden met hun baan en de school waar ze werken. Leerkrachten uit het basisonderwijs zijn wat positiever dan hun collega's uit het voortgezet onderwijs. In de groepsdiscussies komt dit verschil tussen de onderwijssectoren sterker naar voren. Bij de bespreking van de huidige stand van zaken in het onderwijs in Nederland blijken de ervaren en waargenomen knelpunten de perceptie van de leerkrachten te domineren. Vergeleken met het voortgezet onderwijs blijven de spontaan genoemde knelpunten in het basisonderwijs beperkt tot onderhoud aan gebouwen en beschikbaarheid van leermiddelen. Deze knelpunten hebben een relatief korte termijn karakter.

Waargenomen knelpunten: onderwijsbeleid

Vooral de leerkrachten uit het voortgezet onderwijs noemen de volgende ontwikkelingen die het onderwijsveld veel energie hebben gekost en tot een aanzienlijke verhoging van de werkdruk op de scholen hebben geleid:

- een overdaad aan onderwijsmaatregelen:
 - inhoudelijke (methodologische) veranderingen: meer nadruk op overdragen van vaardigheden in plaats van voornamelijk kennisoverdracht;
 - organisatorische veranderingen: schaalvergroting in het onderwijs heeft geleid tot fusies en reorganisaties die veel extra inspanningen van het onderwijsveld hebben geëist
- taakverzwaring voor leerkrachten
- gebrekkige communicatie tussen beleidsmakers en onderwijsveld die onder meer een negatieve invloed uitoefent op de acceptatie en invoering van maatregelen. Overigens is er eveneens kritiek op de (interne) communicatie tussen schoolmanagement en de leerkrachten
- slechte arbeidsomstandigheden en gebrekkige faciliteiten op de scholen
- ontbrekende financiën om de onderwijsmaatregelen uit te kunnen voeren.

Waargenomen knelpunten: relatie met ouders en leerlingen

Naast bovenstaande beleidsmatige knelpunten noemen de leerkrachten ook maatschappelijke veranderingen die de druk op de scholen in de afgelopen periode hebben verhoogd. Genoemd worden de toenemende invloed van bedrijven en attitudeveranderingen bij leerlingen en de daaruit voortvloeiende vraag naar andere onderwijsvormen. In het verlengde hiervan constateert men dat de positie van scholen in de samenleving aan het veranderen is. Scholen worden volgens de leerkrachten steeds nadrukkelijker door ouders van leerlingen als dienstverlener gezien en als zodanig kritisch benaderd. In de beeldvorming van het onderwijsveld zien ouders de scholen steeds meer als een product of dienst dat zij hebben gekocht en hen het recht op klagen geeft. Daarbij zijn ouders nadrukkelijk gefixeerd op het eigen kind en plaatsen ze het functioneren van de school nauwelijks in een bredere context.

Leerkrachten geven aan moeite te hebben met deze kritische houding van ouders. Zij stellen enerzijds vast dat ouders steeds meer opvoedkundige taken op de scholen afschuiven. Anderzijds tonen de ouders zich minder betrokken bij, en verantwoordelijk voor hun kinderen waardoor leerkrachten hen minder kunnen aanspreken op het (soms ongewenste en moeilijke) gedrag dat leerlingen vertonen. Leraren hebben daarom het gevoel dat de verantwoordelijkheid voor de leerlingen te eenzijdig bij alleen de scholen komt te liggen, terwijl ouders op een afstandje wat gemakzuchtig kritiek kunnen uiten. De spanning in relatie tussen leraren en leerlingen doet zich nadrukkelijker voor in het voortgezet onderwijs omdat daar de betrokkenheid en zichtbaarheid van ouders minder is vergeleken met het basisonderwijs (zie ook tabel 2 op pagina 4).

Uit het kwantitatieve onderzoek onder leerkrachten blijkt echter dat leraren op zich geen problemen hebben met een kritische opstelling van ouders die de kwaliteit van scholen in de gaten houden. In het basis- en voortgezet onderwijs vindt meer dan 80% van de leerkrachten het een goede ontwikkeling als ouders zich meer als kritische consumenten zouden opstellen bij het bewaken van de kwaliteit van scholen. Een ruime meerderheid (ongeveer 70%) is het dan ook oneens met de stelling dat je van kritische en betrokken ouders meer last hebt dan voordeel.

Uit het voorafgaande kan worden afgeleid dat leraren een kritische opstelling van ouders toejuichen, zolang de kritiek zich maar richt op de verantwoordelijkheden die in hun ogen ook daadwerkelijk bij de leraren en de school liggen.

3.2 Maatregelen om werken in het onderwijs aantrekkelijker te maken

Uit de groepsdiscussies komt naar voren dat de genoemde knelpunten actueel zijn en vooral in het voortgezet onderwijs een urgent karakter hebben. Het onderwijs is daarom volgens de vertegenwoordigers uit deze sector in eerste instantie vooral gebaat bij voldoende tijd, rust en geld om de onderwijsmaatregelen die in de afgelopen jaren zijn genomen op een fatsoenlijke manier uit te kunnen voeren. Daarnaast vragen achterstallig onderhoud en gebrekkige faciliteiten voor leerkrachten en leerlingen bij veel scholen - ook in het basisonderwijs - om spoedeisende investeringen.

Dit beeld wordt bevestigd in het kwantitatieve onderzoek. In de volgende tabel zijn de maatregelen opgenomen die volgens de leerkrachten het werken in het onderwijs aantrekkelijker kunnen maken. Opgemerkt kan worden dat alle maatregelen die in tabel 5 zijn opgenomen, in de ogen van de leerkrachten leiden tot aantrekkelijker werk.

Tabel 5: Scores maatregelen die werken in het onderwijs aantrekkelijker kunnen maken

	Leerkrachten BO	Leerkrachten VO	Totaal
steekproefomvang	254	252	506
meer tijd per leerling	2,3	2,2	2,2
meer geld en tijd voor invoeren van vernieuwingen	2,0	2,0	2,0
betere kwaliteit van het schoolgebouw	2,0	1,8	1,9
meer salaris	1,7	1,7	1,7
meer geld en tijd voor bijscholing	1,6	1,5	1,6
een eigen werkplek	1,3	1,9	1,6
meer en betere educatieve software	1,7	1,5	1,6
meer leermiddelen	1,7	1,5	1,6
meer carrièremogelijkheden	1,5	1,5	1,5
meer computers	1,4	1,5	1,5
betere kwaliteit van de schoolleiding	1,2	1,4	1,3

3 = in zeer grote mate 2 = in grote mate 1 = in enige mate

Pas als aan de voorwaarden van meer tijd voor leerlingen en het herstellen van de rust op school is voldaan, is het volgens de vertegenwoordigers uit het onderwijsveld zinvol om naar de toekomst van het onderwijs te kijken. Men erkent daarbij dat maatschappelijke ontwikkelingen en veranderende verhoudingen tussen leerlingen, ouders en leerkrachten om aanpassingen van het onderwijs vragen.

4 Reacties op de hoofdthema's uit de Onderwijsbeleidbrief

4.1 Gelijke kansen in het onderwijs

Het thema 'gelijke kansen' houdt voor het merendeel van de ouders in dat een kind eerlijke en gelijke kansen krijgt om de eigen talenten te ontplooiën, niet dat iedereen hetzelfde moet leren. 'Gelijke kansen' wordt in deze visie in het perspectief van rechtvaardigheid geplaatst. Ouders staan volledig achter dit rechtvaardigheidsprincipe, dat zij bij voorkeur willen omschrijven als 'gelijke toegankelijkheid van het onderwijs' (met name gericht op gehandicapten en sociaal zwakken). De sociale achtergrond van het kind mag volgens hen niet bepalend zijn en geen stempel drukken op de schoolcarrière van de leerling. Het rechtvaardigheidsprincipe kent overigens wel zijn grenzen: het mag niet ten koste gaan van de situatie van het eigen kind.

De basis voor gelijke kansen in het onderwijs wordt volgens de ouders vooral in het basisonderwijs gelegd. Het basisonderwijs dient iedere leerling in ieder geval een stevige basis mee te geven. Idealiter komt ook aan het licht welke potentiële mogelijkheden individuele leerlingen hebben om hun schoolcarrière te vervolgen. In het voortgezet onderwijs wordt het thema gelijke kansen meer vertaald naar het recht van leerlingen op voldoende tijd en begeleiding van de school om tot goede keuzes in hun opleidingstraject te komen.

Gelijke kansen betekent voor een deel van de ouders meer ruimte voor maatwerk naast de verplichte lesstof in het onderwijs. Maatwerk zou bevorderen dat minder makkelijk lerende kinderen, maar ook leerlingen die juist heel gemakkelijk leren, onderwijs aangeboden krijgen dat beter bij hun mogelijkheden aansluit. Dergelijke afstemming van het onderwijs op de leerlingen wordt door de meeste ouders als een ideale situatie gezien. Echter, gelet op het lerarentekort ziet men zeer weinig mogelijkheden om de ideale situatie te bereiken. Een debat over meer maatwerk wordt vanuit dit perspectief dan ook op dit moment niet als erg zinvol ervaren.

Uit de kwantitatieve meting komt naar voren dat ouders de hoeveelheid individuele aandacht die leerlingen op dit moment op school krijgen, te wensen overlaat. Individuele aandacht kan worden gezien als een voorwaarde voor voldoende maatwerk. Vooral ouders van kinderen in het voortgezet onderwijs menen dat er te weinig individuele aandacht voor leerlingen is.

Tabel 6: Oordeel over de hoeveelheid individuele aandacht die elk kind op school krijgt

	Ouders BO	Ouders VO	Algemeen Publiek	Totaal
steekproefomvang	252	250	250	752
goed	58%	46%	24%	43%
te weinig	36%	44%	41%	40%
te veel	1%	1%	2%	1%
weet niet	6%	9%	33%	16%

Een ruime meerderheid (ongeveer 70%) - met name ouders van kinderen in het basisonderwijs - is positief over de ontwikkeling dat leraren hun lesstof steeds meer zouden afstemmen op het niveau van iedere individuele leerling. Ongeveer een vijfde van de ouders is tegenstander van een dergelijke afstemming.

Tabel 7: Meningen over meer maatwerk

<i>Leraren zullen hun lesstof steeds meer aanpassen aan het niveau van iedere individuele leerling</i>	(zeer) goed	neutraal	(zeer) slecht	geen mening	score
Ouders BO	72%	12%	14%	2%	0,7
Ouders VO	69%	7%	21%	3%	0,6
Algemeen publiek	66%	10%	21%	4%	0,5
Totaal	69%	10%	19%	3%	0,6

Ook uit de discussies met het onderwijsveld - zowel basis als voortgezet onderwijs - blijkt dat er een breed draagvlak bestaat voor meer maatwerk in het onderwijs. Net als de ouders stelt men echter vast dat de huidige omstandigheden in het onderwijs geen ruimte bieden om meer maatwerk mogelijk te maken (behalve als men meer zelfstudie via de computer inzet). Meer dan de helft van de leraren (56%) meent dat men leerlingen onvoldoende aandacht kan geven.

Tabel 8: Kan men als leraar leerlingen voldoende individuele aandacht geven?

	Leerkrachten BO	Leerkrachten VO	Totaal
steekproefomvang	254	252	506
ja	43%	39%	41%
nee	52%	59%	56%
weet niet	5%	3%	4%

Over de wijze waarop de aandacht van leerkrachten over de verschillende typen leerlingen het best verdeeld kan worden, bestaan tussen de ouders en leerkrachten binnen en tussen de onderwijssectoren verschillen van mening.

Tabel 9: Stellingen over individuele aandacht

<i>Het basisonderwijs respectievelijk het voortgezet onderwijs zou minder aandacht moeten besteden aan kinderen die het toch wel redden en meer aan kinderen die moeilijk kunnen meekomen</i>	eens	neutraal	oneens	geen mening
Ouders BO	25%	11%	60%	4%
Leerkrachten BO	17%	15%	69%	-
Algemeen publiek t.a.v. BO	34%	11%	53%	3%
Ouders VO	36%	9%	54%	1%
Leerkrachten VO	29%	13%	58%	-
Algemeen publiek t.a.v. VO	41%	11%	46%	2%
<i>Scholen hebben tegenwoordig zoveel aandacht voor zwakke leerlingen en hoogbegaafde leerlingen, dat gewone leerlingen aandacht te kort komen</i>				
Ouders BO	24%	9%	60%	7%
Leerkrachten BO	22%	15%	63%	-
Ouders VO	32%	9%	51%	8%
Leerkrachten VO	29%	8%	63%	1%
Algemeen publiek	27%	10%	48%	16%

Zes op de tien leerkrachten zijn van mening dat zij hun leerlingen niet genoeg maatwerk kunnen bieden. Leerkrachten op het voortgezet zijn deze mening iets vaker toegegaan (63%) dan de leerkrachten op het basis onderwijs (56%).

Tabel 10: Kunnen leraren leerlingen voldoende maatwerk bieden?

	Leerkrachten BO	Leerkrachten VO	Totaal
steekproefomvang	254	252	506
ja	42%	35%	38%
nee	56%	63%	60%
weet niet	2%	2%	2%

De belangrijkste voorwaarde om in het basisonderwijs meer maatwerk te kunnen bieden is een verkleining van de klassen: maar liefst 93 procent van de leerkrachten meent dat dit in (zeer) grote mate zal leiden tot meer maatwerk. Andere voorgelegde maatregelen waarvan men veel verwacht zijn; het inschakelen van klassenassistenten, meer remedial teachers en een betere scholing van leraren. Van het invoeren van meer homogene klassen of minder lessen per leraar verwacht men slechts in zeer geringe mate dat dit het leveren van maatwerk zal bevorderen.

De leraren die deelnamen aan de groepsdiscussies merken op dat meer maatwerk niet betekent dat scholen meer vrijheid moeten krijgen bij het aanbieden van eigen lesstof. De volgende kanttekeningen worden bij deze mogelijke ontwikkeling geplaatst:

- twijfel over de financiële mogelijkheden van scholen om eigen lesstof te ontwikkelen;
- het risico dat het aanbod van scholen nog sterker dan nu invloed heeft op de keuzecriteria van ouders;
- het risico dat sommige scholen door een ondermaatse lesstof de leerlingen een slechte voorbereiding op de vervolgopleidingen geven;
- het risico dat kinderen als gevolg van meer maatwerk nog vroeger in hun schoolcarrière een keuze voor een vervolgopleiding moeten maken;
- het gevaar dat scholen elkaar hevig beconcurreren in het aanbieden van onderscheidende lessen.

4.2 Kwaliteit waarborgen van het onderwijs

Visies op kwaliteit van onderwijs: ouders

Uit de groepsdiscussies blijkt dat ouders een beperkte en weinig abstraherende visie op 'de kwaliteit van onderwijs' hebben. De ervaringen en beleving van de eigen kinderen op school en het beeld dat men van de leraar heeft, zijn de belangrijkste criteria op basis waarvan zij de kwaliteit van scholen inschatten. Daarnaast betreft men ook concrete en zichtbare aspecten zoals de staat van de gebouwen, de properheid van het sanitair en de lokalen, beschikbaarheid van computers en bibliotheek bij de evaluatie. Andere, minder zichtbare indicatoren zoals de deskundigheid en vaardigheden van leerkrachten, de onderwijsmethoden, de verhouding tussen het aantal leerkrachten en leerlingen en de kwaliteit van het advies voor vervolgopleidingen van leerlingen, worden niet spontaan geopperd. Communicatie van de school naar de ouders vormt hierop een uitzondering. Dit minder zichtbare aspect wordt wel door ouders als kwaliteitscriterium genoemd.

De eerste indruk op een school blijkt dus voor veel ouders een belangrijke indicator voor de kwaliteit van het geboden onderwijs. De door de beleidsmakers gehanteerde en regelmatig in de media gepubliceerde criteria voor de kwaliteit van het onderwijs zoals slagingspercentages en cito-scores bieden in de ogen van de ouders onvoldoende houvast om de kwaliteit van de school vast te stellen. Immers, dit soort cijfers is eveneens afhankelijk van de talenten van de leerlingen die de school bezoeken. Daarnaast kunnen dit soort cijfers op oneigenlijke gronden tot stand komen. Bijvoorbeeld door leerlingen minder makkelijk over te laten gaan naar de examenklassen.

De taken en rol van de onderwijsinspectie zijn bij de meeste ouders onvoldoende duidelijk en bekend. Er bestaat bijvoorbeeld twijfel of de inspectie wel een gedegen onderzoek uitvoert en naar de juiste mensen luistert. Sommige ouders vrezen dat de inspectie de kritische geluiden van ouders en leerlingen in mindere mate te horen krijgt.

Visies op kwaliteit van onderwijs: leraren

De leerkrachten uit de drie onderwijssectoren leggen verschillende accenten als het gaat om de kwaliteit van onderwijs. De visies op kwaliteit kunnen in hoofdlijnen als volgt worden samengevat:

- *basisonderwijs*: het plezier en het geluk van de leerlingen staat in deze fase van het onderwijs voor de leerkrachten centraal. De kwaliteit van het onderwijs komt verder tot uitdrukking in de mate waarin leerlingen erin slagen een goede en passende vervolgopleiding te kiezen.
- *vmbo*: leraren in deze onderwijssector zien de ontwikkeling van leerlingen tot zelfstandige, volwaardige en fatsoenlijke burgers naast kennisoverdracht en bijbrengen van vakmanschap als de kern van de kwaliteit van onderwijs.
- *havo/vwo*: in vergelijking tot de andere onderwijssectoren neemt kennisoverdracht in deze onderwijssector een relatief belangrijke plaats in het kwaliteitsoordeel van de leraren. De maatschappelijke loopbaan van leerlingen heeft een minder dominante positie in het kwaliteitsdenken.

Ondanks de gesignaleerde verschillen in de beleving van kwaliteit in de onderwijssectoren, bestaat over de waarde van de Cito-scores en slagingspercentages overeenstemming. Deze waarde wordt door de meeste leerkrachten in twijfel getrokken. Naast de door de ouders genoemde twijfels, geeft een behoorlijk deel van de leraren aan dat belangrijke vorderingen van leerlingen nu eenmaal niet in cijfers uit te drukken zijn. Volgen van een 'leerlijn', waarin de exacte gevolgen van pedagogisch didactisch handelen naar voren komen, verdient hun voorkeur boven examencijfers en slagingspercentages.

Over de rol van de onderwijsinspectie is men relatief positief. Men heeft een behoorlijk vertrouwen in gedegenheid van de uitgevoerde inspecties. Vastgesteld wordt echter dat de resultaten van de inspecties in onvoldoende mate consequenties heeft voor de toekomst. Wanneer scholen volgens de inspecteurs tekort schieten, dienen ook maatregelen en additionele budgetten beschikbaar te komen om de gesignaleerde problemen aan te kunnen pakken.

Wie is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs?

Ouders van leerlingen (en het algemeen publiek) zien voor henzelf een rol weggelegd bij het bewaken van de kwaliteit van scholen. Een ruime meerderheid van de ouders uit beide sectoren (ongeveer 90%) vindt het een goede ontwikkeling wanneer zij zich op zouden stellen als kritische consumenten die de kwaliteit van de scholen in de gaten houden. Ruim 80% staat positief tegenover het idee dat ouders de scholen kritisch aanspreken als ze niet tevreden zijn over het onderwijs. In het verlengde hiervan zien we dat minder dan de helft van de ouders en het algemeen publiek (37%) het een goede ontwikkeling zou wanneer ouders er steeds vaker vanuit gaan dat de school het beste weet wat goed onderwijs voor hun kind is. Vooral ouders met een kind in het voortgezet onderwijs vinden dit vaker een slechte ontwikkeling. Bij de leerkrachten doet zich ongeveer dezelfde verdeeldheid bij deze stelling voor.

Al eerder in deze notitie (zie pagina 10) is aangegeven dat een ruime meerderheid van de leerkrachten in principe positief staat tegenover kritische en betrokken ouders, mits zij de scholen op de juiste verantwoordelijkheden aanspreken. Over wie verantwoordelijk is over de wijze waarop scholen hun kwaliteit bewaken - de school of de overheid - bestaat verschillen in mening. Van de leerkrachten in het basisonderwijs vindt 64% dat die verantwoordelijkheid bij de scholen ligt terwijl dit percentage in het voortgezet 54% is.

Instrumenten om de kwaliteit van scholen te beoordelen

Een meerderheid van de ouders (in beide onderwijssectoren ruim 60%) zou het een goede zaak vinden wanneer de prestaties van scholen - zoals Cito-scores en het aantal geslaagden - worden gepubliceerd zodat duidelijk wordt welke school het goed doet en welke niet. Ongeveer een vijfde deel van de ouders staat negatief tegenover deze ontwikkeling. Leerkrachten uit het basisonderwijs staan duidelijk negatiever tegenover de publicatie van dergelijke cijfers. Een meerderheid in deze onderwijssector (57%) vindt dit een slechte ontwikkeling terwijl een ongeveer een kwart voorstander is. In het voortgezet onderwijs is deze verhouding precies omgekeerd en zouden de publicaties om minder weerstand kunnen rekenen.

4.3 Financieringsbronnen van het onderwijs

Uit de groepsdiscussies blijkt dat veel ouders het vanzelfsprekend vinden dat de overheid het onderwijs in Nederland financiert. De overheid dient te garanderen dat leerlingen behoorlijk onderwijs kunnen volgen. Zeker wanneer het Nederland economisch voor de wind gaat, is het bijna onbespreekbaar dat ouders van leerlingen een aanvullende financiële bijdrage dienen te leveren. Ouders van leerlingen uit het basisonderwijs zijn bovendien van mening dat zij door het verrichten van diverse werkzaamheden en vrijwilligerswerk de scholen al op een waardevolle wijze ondersteunen.

Ouders geven aan uitsluitend bereid te zijn extra geld aan scholen af te dragen wanneer het een noodoplossing betreft. Structureel bijspringen is ongewenst. Wanneer de ouderlijke bijdrage aangewend wordt voor extraatjes, zoals schooluitjes, is men eveneens bereid een uitzondering te maken. Sponsoring door bedrijven van scholen wordt door de deelnemers aan de groepsdiscussies in het algemeen als een zwakgebod gezien. Het geeft aan dat het ministerie van OCenW ten onrechte onvoldoende in het onderwijs investeert of van plan is dit te doen. Indien deze ontwikkeling niet te stoppen valt, dient deze geldstroom volgens de ouders kritisch gevolgd te worden. Doseren en grenzen stellen aan sponsoring is van groot belang. Een toezichthoudende taak van het ministerie van OCenW is volgens de ouders een vereiste. Men heeft weinig vertrouwen in toezicht en maat houden op sponsoring door de eigen school. Evenals voor eventuele additionele ouderlijke bijdragen geldt dat sponsoring niet voor het primaire proces van het onderwijs noodzakelijk mag zijn.

Uit de kwantitatieve meting blijkt echter dat ouders en het algemene publiek minder eensgezind zijn over de mogelijkheden en wenselijkheid van sponsoring en ouderlijke bijdragen in het onderwijs.

Tabel 11: Stellingen over sponsoring en ouderbijdrage

steekproefomvang = 752	eens	neutraal	oneens	geen mening
<i>Als scholen met sponsoring van bedrijven extra leerkrachten of computers willen betalen, dan moet de overheid dat niet verbieden</i>				
Ouders BO	73%	4%	21%	2%
Ouders VO	80%	4%	14%	3%
Algemeen publiek	66%	5%	24%	5%
<i>We zullen ons erbij neer moeten leggen dat goed onderwijs alleen nog te realiseren is als bedrijven meebetalen</i>				
Ouders BO	12%	8%	74%	6%
Ouders VO	20%	4%	72%	4%
Algemeen publiek	18%	4%	71%	7%
<i>De overheid moet zoveel geld aan scholen geven, dat ouderbijdrages en sponsoring door bedrijven niet nodig zijn</i>				
Ouders BO	49%	6%	41%	4%
Ouders VO	51%	6%	39%	4%
Algemeen publiek	62%	7%	28%	3%
<i>De ouderbijdrage mag alleen worden gebruikt voor excursies en festiviteiten en niet voor het bekostigen van leermiddelen en personeel</i>				
Ouders BO	67%	6%	25%	3%
Ouders VO	65%	6%	28%	1%
Algemeen publiek	61%	4%	32%	3%

Een ruime meerderheid van de ouders - met name ouders uit het voortgezet onderwijs - vindt dat de overheid sponsoring ten behoeve van extra leerkrachten en computers niet mag verbieden. Een aanzienlijk deel van de ouders (ongeveer 40%) is het oneens met de stelling dat de overheid zoveel geld in het onderwijs moet steken dat sponsoring en ouderlijke bijdragen overbodig zijn. Ruim een kwart van de ouders vindt bovendien dat het geld dat scholen door sponsoring en ouderlijke bijdragen bij elkaar weten te brengen, ook voor het primaire proces in het onderwijs ingezet mag worden.

De primaire reactie vanuit het onderwijsveld op sponsoring en verhoging van ouderlijke bijdragen is dat het de autonomie van scholen en leerkrachten aantast. Volgens de leraren is een financiële bijdrage nooit geheel vrijblijvend en zal de donateur altijd enige invloed (willen) uitoefenen.

Tijdens de discussies domineert het standpunt dat de rijksoverheid eerst moet zorgen dat iedere school weer financieel op orde is. Het verschil tussen vrijwillige sponsoring, donaties of structurele verhoging van de ouderbijdrage (extra betalen) en de mogelijke gevolgen voor de school, moet door het ministerie van OCenW expliciet gemaakt worden. Ten aanzien van sponsoring door bedrijven staat men iets positiever en meer open dan ten aanzien van sponsoring door ouders.

4.4 Prioriteitstelling van investeringen in het onderwijs

De keuzes die ouders en leerkrachten maken bij de verdeling van extra geld voor het onderwijs sluiten aan op de waargenomen knelpunten in het onderwijs. Ouders geven de hoogste prioriteit aan investeringen die meer aandacht voor de leerlingen mogelijk maken. Naast de focus op het eigen kind, vindt men meer aandacht voor moeilijk lerende kinderen belangrijk. Maatregelen die kleinere klassen, kleinere scholen en voldoende assistentie voor leerkrachten mogelijk maken, kunnen wat betreft de ouders op financiële steun rekenen. Kleinere scholen hebben in de ogen van ouders bovendien het voordeel dat zij toegankelijker zijn.

Tabel 12: Belangrijkste bestedingen extra geld in onderwijs

	Ouders BO	Ouders VO	Algemeen Publiek over BO	Algemeen Publiek over VO
steekproefomvang	251	250	133	116
Kleinere groepen c.q. klassen	49%	36%	32%	32%
Meer hulp en begeleiding voor kinderen die moeilijk mee kunnen komen	16%	25%	27%	32%
Lagere werkdruk voor leraren	12%	19%	10%	15%
Extra lessen voor kinderen van 2-5 jaar met een grote achterstand c.q. die niet goed Nederlands spreken	8%	6%	10%	5%
Meer en nieuwe computers	4%	3%	7%	4%
Schonere gebouwen en beter onderhoud	5%	3%	5%	4%
Aantrekken van extra personeel voor administratie en ondersteuning	2%	3%	4%	5%
Algemene salarisverhoging voor alle leraren	2%	4%	2%	4%

In bovenstaande tabel worden de investeringen weergegeven die men het meest belangrijk vindt. Opgemerkt kan worden dat alle genoemde maatregelen volgens de ouders extra investeringen verdienen. In het basisonderwijs ligt de prioriteit relatief wat sterker bij kleinere groepen. In het voortgezet onderwijs vragen extra aandacht voor moeilijk meekomende leerlingen en een lagere werkdruk voor leerkrachten relatief vaker om spoedeisende investeringen.

Tabel 13: Belangrijkste bestedingen extra geld in onderwijs volgens leraren

	basisonderwijs	voortgezet onderwijs	totaal
steekproefomvang	254	252	506
kleinere klassen	56%	40%	48%
minder lessen per leraar	5%	26%	15%
algemene salarisverhoging voor alle leraren	8%	9%	8%
meer en betere leermiddelen	10%	3%	7%
extra salaris voor bijzondere taken	8%	5%	6%
kleinere scholen	4%	8%	6%
schonere gebouwen en beter onderhoud	5%	4%	5%
eigen werkplek voor de leerkracht	1%	4%	3%
meer en nieuwe computers	2%	*	1%

Net als de ouders menen de leraren dat alle genoemde maatregelen extra investeringen verdienen. Er is een aantal verschillen tussen het basis- en voortgezet onderwijs die ook in de meningsvorming bij ouders naar voren komt. In het basisonderwijs ligt de prioriteit wat nadrukkelijker bij kleinere groepen, meer en betere leermiddelen en schonere gebouwen. In het voortgezet onderwijs ligt de prioriteit nadrukkelijker bij het verlagen van de werkdruk van leraren terwijl men in deze onderwijssector ook meer belang aan een eigen werkplek hecht.

4.5 Meer vrijheid voor scholen

In de ogen van de meerderheid van ouders en het algemeen publiek is het van belang dat de overheid zich met het de inhoud van het onderwijs in Nederland bemoeit. Grotere vrijheid voor scholen om zelf hun onderwijsaanbod en lesmethoden te bepalen, blijkt bij een aanzienlijk deel van deze doelgroepen op bezwaren te stuiten. Meer dan de helft van de ouders meent dat het verstandig is dat de overheid strengere regels vaststelt voor wat iedere school aan leerlingen moet leren en hoe ze les moeten geven.

Tabel 14: Meningen van ouders en algemeen publiek over meer vrijheid voor scholen

<i>De overheid zal de scholen steeds meer vrijheid geven om zelf te bepalen wat ze aan de leerlingen willen leren</i>	(zeer) goed	neutraal	(zeer) slecht	geen mening
Ouders BO	29%	24%	43%	4%
Ouders VO	26%	18%	48%	7%
Algemeen publiek	26%	19%	52%	4%
<i>De overheid zal steeds strengere regels vaststellen voor wat iedere school aan de leerlingen moet leren en hoe ze les moeten geven</i>				
Ouders BO	57%	23%	16%	4%
Ouders VO	54%	18%	23%	6%
Algemeen publiek	63%	9%	23%	5%

Aan de leraren is meer in detail gevraagd welke taken en verantwoordelijkheden bij de school of de overheid liggen. Hoewel er verschillen tussen de onderwijssectoren optreden, en er over een aantal dimensies tussen de leraren duidelijk verschil van mening bestaat, geven de leerkrachten ook aan dat ze van de overheid een duidelijke sturing en kaders verwachten. Alleen als het gaat om de onderwijsmethoden die scholen hanteren en de wijze waarop scholen hun eigen kwaliteit bewaken, ligt het primaat bij de school zelf. Voor de overige aspecten van het onderwijs is regelgeving van de overheid gewenst volgens een meerderheid van de leerkrachten. In de tabel 15 zijn deze aspecten opgenomen.

Tabel 15: Regels overheid of beleid van de school?

	Leerkrachten BO	Leerkrachten VO	TOTAAL
<i>wat een leerling aan het eind van de school moeten weten en kunnen</i>			
overheid	68%	81%	75%
school	30%	16%	23%
weet niet	2%	2%	2%
<i>hoeveel lessen de school per week aanbiedt</i>			
overheid	77%	60%	68%
school	22%	39%	31%
weet niet	1%	1%	1%
<i>welke onderwijsmethode de school hanteert</i>			
overheid	1%	*	1%
school	99%	99%	99%
weet niet	*	*	*
<i>hoe de school haar kwaliteit bewaakt</i>			
overheid	35%	45%	40%
school	64%	54%	59%
weet niet	1%	1%	1%
<i>wie bevoegd is om les te geven</i>			
overheid	81%	60%	70%
school	19%	39%	29%
weet niet	1%	1%	1%
<i>wat de salarisstructuur van de school is</i>			
overheid	84%	68%	76%
school	15%	30%	22%
weet niet	1%	3%	2%
<i>op welke wijze de scholen de eindexamens afnemen</i>			
overheid	--	77%	-
school	-	21%	-
weet niet	-	2%	-

De leerkrachten geven aan dat de overheid voor verschillende aspecten duidelijke regels moet opstellen. Bij het bepalen van de mate van vrijheid van scholen is het blijkbaar zoeken naar een juiste balans. Een aanzienlijk deel van de leraren geeft bijvoorbeeld aan wel meer ruimte voor scholen te wensen als het gaat om het verdelen van de budgetten.

Tabel 16: Oordeel over mogelijke ontwikkelingen - basisonderwijs

<i>Scholen krijgen steeds meer vrijheid om zelf te bepalen hoe zij hun geld verdelen over salarissen, leermiddelen en huisvesting</i>	n=	(zeer) goed	neutraal	(zeer) slecht	geen mening
Leerkrachten BO	120	59%	19%	22%	-
Leerkrachten VO	126	55%	19%	25%	1%
<i>De overheid gaat gedetailleerder voorschrijven hoe scholen hun geld moeten verdelen over salarissen, leermiddelen en huisvesting</i>					
Leerkrachten BO	134	19%	15%	64%	2%
Leerkrachten VO	126	18%	20%	60%	3%

4.6 Ruimte voor personeelsbeleid van scholen

In de vorige paragraaf hebben we gezien dat een meerderheid van de leerkrachten - met name in het basisonderwijs - van mening is dat de overheid behoort te bepalen welke salarisstructuur voor leerkrachten van toepassing is. De vraag is nu welke ruimte leerkrachten voor de school wenselijk achten om een eigen personeelsbeleid te voeren. Een andere vraag richt zich op de mate waarin de arbeidsvoorwaarden in het onderwijs algemeen geldend dienen te zijn of dat er in meer of mindere mate gedifferentieerd kan worden naar schooltype, prestaties van leraren of type leerling van de school.

Uit de groepsdiscussies blijkt dat de term personeelsbeleid in het onderwijsveld een beperkte betekenis heeft. Het wordt voornamelijk gezien als beleid dat erop is gericht om voor de eigen school voldoende leerkrachten aan te trekken en te behouden. Praten over personeelsbeleid in een bredere context leidt tot een discussie over de beperkte mogelijkheden voor uitvoering. Enerzijds constateert men, in vergelijking tot het bedrijfsleven, dat het personeelsbeleid op scholen een duidelijke achterstand vertoont. De noodzaak om een gericht personeelsbeleid te ontwikkelen om bijvoorbeeld de kwaliteit van de school te garanderen, wordt dan ook erkend.

Aan de andere kant schat men in dat voor een adequaat personeelsbeleid het op scholen ontbreekt aan instrumenten, zoals: beoordelingsmaatstaven, beloningssystemen en prestatieverhogende maatregelen. Er is bijvoorbeeld geen cultuur waarin functioneringsgesprekken normaal zijn. Dat scholen minder aan landelijke CAO afspraken moeten vastzitten, wordt door een deel van het onderwijsveld erkend. Uit het kwantitatieve onderzoek blijkt dat dit nog een minderheid van de leerkrachten betreft. Er blijkt meer draagvlak in het onderwijsveld te zijn voor het extra belonen van collega's die op moeilijke scholen werken. Extra beloning voor leraren die lesgeven in vakken waarin een tekort aan leerkrachten is, stuit bij een meerderheid van de leerkrachten - met name in het voortgezet onderwijs - op bezwaren.

Tabel 17: Differentiatie van arbeidsvoorwaarden

	(helemaal) eens	neutraal	(helemaal) oneens	geen mening
<i>Het is terecht als leraren op moeilijkere scholen, zoals bepaalde scholen in de grote steden, meer salaris verdienen dan leraren op gewone scholen</i>				
Leerkrachten BO	55%	9%	35%	1%
Leerkrachten VO	62%	6%	30%	2%
<i>Steeds vaker zullen scholen extra salaris bieden aan leraren in vakken waarin een tekort aan leraren is</i>				
Leerkrachten BO	27%	13%	55%	5%
Leerkrachten VO	23%	12%	65%	1%
<i>Schoolbesturen moeten zelf lokaal met de bonden de arbeidsvoorwaarden kunnen vaststellen</i>				
Leerkrachten BO	38%	16%	44%	2%
Leerkrachten VO	29%	11%	56%	4%

Aan een aantal voorwaarden om functioneringsgesprekken te kunnen houden, wordt volgens een meerderheid van de leerkrachten voldaan. Zo vindt een ruime meerderheid van de leraren dat zij in voldoende mate in staat zijn om de kwaliteit van collega's te beoordelen. Collega's waarvan vastgesteld is dat zij slecht functioneren, dienen volgens een ruime meerderheid van het onderwijsveld makkelijker dan momenteel het geval is ontslag aangezegd te kunnen worden.

Tabel 18: Beoordeling van mogelijke onderwijsontwikkelingen door leerkrachten

	n=	(helemaal) eens	neutraal	(helemaal) oneens	geen mening
<i>Of een leraar zijn werk goed doet of niet, is voor een andere leraar onmogelijk te beoordelen</i>					
Leerkrachten BO	134	19%	15%	66%	1%
Leerkrachten VO	126	10%	15%	75%	-
<i>Of een leraar zijn werk goed doet of niet, is voor andere leraren meestal wel duidelijk</i>					
Leerkrachten BO	120	64%	9%	27%	-
Leerkrachten VO	126	69%	5%	24%	2%
<i>Het wordt makkelijker om een slechte leraar te ontslaan</i>					
Leerkrachten BO	254	82%	9%	8%	1%
Leerkrachten VO	252	77%	12%	10%	*
<i>Leraren laten zich steeds vaker bijscholen</i>					
Leerkrachten BO	254	94%	5%	*	1%
Leerkrachten VO	252	93%	4%	1%	*

Een overgrote meerderheid (ongeveer 95%) van de leerkrachten is van mening dat bijscholing van leerkrachten in de toekomst vaker ingezet kan worden.

4.7 Stimuleren mobiliteit

Uit de groepsdiscussies met het onderwijsveld blijkt dat het stimuleren van mobiliteit van onderwijspersoneel voornamelijk wordt gezien als éénrichtingsverkeer: mensen in het bedrijfsleven motiveren voor een schoolloopbaan. De andere richting, namelijk leraren de mogelijkheden bieden om een switch naar het bedrijfsleven of naar een andere functie binnen het onderwijs te maken, is minder vanzelfsprekend en wekt enige verbazing op. Terwijl menigeen werken in het onderwijs als fuik ervaart, vraagt men zich af of een dergelijk mobiliteitsbeleid leidt tot meer tevredenheid onder leerkrachten of een positiever beroepsbeeld. Zowel in het basis- als voortgezet onderwijs is ruim de helft van de leerkrachten ervan overtuigd dat het creëren van meer carrièremogelijkheden in het onderwijs, het werken in deze sector aantrekkelijker zou maken.

4.8 Innovatief en vooruitstrevend onderwijs

Het thema ‘innovatie’ levert bij de deelnemers aan de groepsdiscussies uit het onderwijsveld sterke associaties op met (onderwijs)vernieuwingen. De term vernieuwing, zeker zoals deze in het ministeriele standpunt is gecombineerd met de term ‘continue’, heeft bij het merendeel van de leraren en directeuren een negatieve connotatie gekregen (*Moeten we al weer vernieuwen?*). Vernieuwingen staan haaks op de behoefte aan rust en de wens om een eigen plan te trekken. De discussie blijkt bij dit thema dan ook moeizaam te verlopen.

De mate waarin men open staat voor innovaties in het onderwijs zou afgeleid kunnen worden van de houding die men inneemt ten aanzien van lesgeven in een ouderwetse klassikale omgeving. Als deze veronderstelling juist is, lijken ouders een conservatievere houding te hebben dan het onderwijsveld. Leraren in het voortgezet onderwijs verschillen bovendien sterk van mening. Met name onder ouders en het vertegenwoordigers van het algemeen publiek is een aanzienlijk deel (ongeveer 50%) ervan overtuigd dat leerlingen in een klassikale omgeving het best tot hun recht komen. Met name leerkrachten uit het basisonderwijs zien mogelijkheden voor andere lesvormen.

Tabel 19: Meninge over klassikaal onderwijs

<i>Kinderen leren toch het beste in een ouderwetse klassikale omgeving</i>	eens	neutraal	oneens	geen mening
Ouders BO	48%	14%	31%	8%
Leerkrachten BO	16%	28%	56%	-
Ouders VO	53%	8%	33%	6%
Leerkrachten VO	33%	26%	41%	-
Algemeen publiek	58%	10%	26%	6%

4.9 Krachtig management van scholen bevorderen

Niet alleen de behoefte aan rust staat volgens de leerkrachten innovatie in de weg. Volgens vele leraren in de groepsdiscussies ontbreekt het eveneens aan de noodzakelijke managementvisie en kwaliteiten van een groot deel van de huidige managers op scholen. In het kader van de discussie over innovatief en vooruitstrevend onderwijs worden deze niet als innovators gekenmerkt. Over het algemeen hebben leraren twijfels over de kwaliteiten van de directie en bestuur. Men vraagt zich af of het management wel voldoende geprepareerd is voor de taken die er nu liggen en in de toekomst op de scholen afkomen. Professionalisering en kwaliteit vereisen volgens leraren daarom in eerste instantie het creëren van een duidelijke scheiding tussen (inhoudelijk) onderwijsmanagement en professioneel management.